

STATUL DE DREPT, DREPTURILE OMULUI, SIGURANȚA CETĂȚENILOR ȘI STAREA DE EXCEPȚIE

MIHAI MILCA*

Abstract:

There is a close connection between safety and freedom of citizens, with reference to other cardinal values. Safety, before being an end in itself, becomes a prerequisite of freedom, an instrument that can enhance the degree of freedom of the individual in society and of the citizen in a state.

Currently, the state action to protect citizens against the internal and external challenges due to the emergence of terrorism is increasingly becoming a hot issue, since antiterrorist laws and practices proved to be deficient in the way the international community responds or should respond to the cross-border terrorist organizations. It now becomes pressing and necessary to resort to radical and timely reassessment.

By replacing the rule of law with a so-called "state security" actually there is neither a strengthened rule of law nor an enhanced security while a greater "social disciplining of citizens does not take place.

Keywords: public security, fundamental rights, rule of law, state security, state of exception, terrorism.

Résumé:

Il existe un lien étroit entre la sécurité et la liberté des citoyens, en relation avec d'autres valeurs cardinales. La sécurité, avant d'être une fin en soi, devient une condition de la liberté, un instrument par lequel on peut élever le degré de liberté de l'individu dans la société et du citoyen dans l'Etat.

À l'heure actuelle, l'action de l'État pour protéger les citoyens contre les défis internes et externes en raison de l'émergence du terrorisme est de plus en plus mise en cause, puisque les lois et les pratiques antiterroristes se sont avérées déficientes dans la riposte que la communauté internationale donne ou devrait donner aux actions des organisations terroristes transfrontalières. Il est de plus en plus pressant de procéder à des réévaluations radicales et urgentes.

En remplaçant l'Etat de droit par un soi disant „Etat de sécurité”, on ne réalise ni une consolidation réelle de l'Etat de droit ni une plus grande sécurité de celui-ci, ni un renforcement de la „discipline sociale” des citoyens.

Mots-clés: sécurité publique, droits fondamentaux, État de droit, sécurité de l'Etat, état d'exception, terrorisme.

Atât în rândul specialiștilor, al factorilor de decizie politică, în mass-media, cât și la nivelul opiniei publice, al societății civile, se discută tot mai mult în vremea din urmă despre o chestiune spinoasă și o relație cu multiple fațete, între ceea ce, printr-o sintagmă simplă, numim „siguranța cetățenilor” și printr-o altă sintagmă, deja consacrată, numim „drepturile fundamentale ale omului și cetățeanului”.

Chestiunea nu este de dată recentă. Ea a căpătat noi conotații datorită schimbărilor majore survenite în ultimii ani ca urmare a sfârșitului bipolarității între marile blocuri politico-militare, răsăritean și occidental, apariției unor crize extinse la scară mondială care au alimentat scenariile și au generat tensiuni acute pe arena internațională, reprezentând tot atâtea provocări de ordin intelectual.

Tematica securității a dobândit o poziție centrală în cadrul sistemului de valori de referință al lumii în care trăim, în plan inter-statal, dar și în contextul

politicilor interne ale statelor. Siguranța cetățenilor este indisociabilă de securitatea statelor. Și aceasta cu atât mai mult cu cât nevoia de securitate a devenit una vitală în condițiile „globalizării” războiului contra terorismului. Amenințarea teroristă se manifestă ca un flagel transfrontalier, ca o tendință malefică pe termen lung, care repune în discuție certitudinile dobândite în materie de regim juridic intern al drepturilor omului.

Suntem martorii unui proces de redefinire a competențelor și responsabilităților pe care construcțiile suprastatale, organismele internaționale, statele, alte entități și cetățenii înșiși le reclamă.

Securitatea „intereselor primare” – ce privesc existența cetățenilor în cadrul statelor – pe care statele trebuie să o garanteze, unilateral și necondiționat, se înscrie în catalogul „drepturilor fundamentale” ale cetățenilor. Garantarea siguranței cetățenilor presupune astfel un nou mod de abordare prin edificarea unui sistem articulat și atotcuprinzător, instituțional, pus în funcțiune de către stat, cu concursul unor structuri autonome,

* Conf. univ. dr.

politice, administrative, civice, comunitare, de conviziune și participare¹.

Acest efort trebuie să se întemeieze pe o nouă cultură a colaborării, în care să se implice o multitudine de actori sociali.

Există o strânsă conexiune între siguranța și libertatea cetățenilor, cu trimitere și la alte valori cardinale. Siguranța, înainte de a fi un scop în sine, devine o condiție a libertății, un instrument cu ajutorul căruia poate spori gradul de libertate a individului în societate și a cetățeanului în stat.

Se impune să reflectăm cu toată seriozitatea și deplina luciditate dacă nu cumva o sporită „cerere de siguranță” trebuie să rețină ideea că siguranța, înainte de a fi un mod de organizare și o funcție inalienabilă a statului, se impune să fie un drept fundamental al omului și cetățeanului.

Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) stipulează că „orice individ are dreptul la viață, la libertate și siguranța propriei persoane”² (art. 3). După cum art. 5 din Convenția pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale recunoaște oricărei persoane „dreptul la siguranță” alături de „dreptul la libertate”³, în vreme ce Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene (art. 6) prevede că orice individ are dreptul la libertate și siguranță.

Siguranța poate fi calificată ca un bun primordial ce nu poate fi disociat de viața omului, de integritatea sa fizică, de calitatea existenței sale, de prosperitatea și demnitatea persoanei. Revine statului misiunea de a genera un climat de pace socială, garantând fiecărui individ dreptul la o existență protejată, indispensabilă exercitării altor drepturi fundamentale de care acesta nu poate beneficia decât în condiții de siguranță.

¹ A se vedea introducerea Ewei Pfösl în volumul *Sicurezza e libertà fondamentali*, Editrice APES, 2000, p. 11. Vezi de asemenea Marco Ruotolo, *Costituzione e sicurezza tra diritto e società*, în vol *Costituzione e sicurezza dello stato*, Alessandro Torre (coord.), Maggioli Editore, 2014. Carlo Mosca, *La sicurezza come diritto di libertà. Teoria generale delle politiche della sicurezza*, CEDAM, 2012; Roberto Castel, *La sicurezza civile nello Stato di diritto. Che significa essere profeti*, Einaudi, 2004.

² A se vedea Irina Moroianu Zlatescu (coord) și alții, *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte*, Vol I, IRDO, București, 2008.

³ A se vedea Vincent Berger, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Ed. a 6-a, IRDO, 2008.

Cesare Mirabelli consideră că între siguranța cetățenilor și respectarea drepturilor lor fundamentale nu există un hiatus sau o relație în care preferința pentru una dintre ele o goleşte de conținut sau o exclude pe cealaltă. Există o falsă alternativă. Dacă drepturile fundamentale constituie un patrimoniu juridic al persoanei, care nu este atribuit de către stat, dar care trebuie recunoscut și garantat de către orice ordine juridică, fiind inerentă demnității omului, cum pot fi aceste drepturi limitate sau restrânse fără a afecta însăși demnitatea persoanei? Siguranța și garantarea drepturilor și a libertăților cetățenești nu pot fi contrapuse fără riscul de a fi periclitate. Este vorba mai curând de două categorii de bunuri publice indistincte și reciproc complementare. Dacă sunt consacrate mai puține drepturi fundamentale, vor fi inerent și mai puține garanții ale siguranței personale, susceptibile de a fi sub incidența riscului exercitării arbitrare a puterii. Dacă sunt oferite mai puține condiții de siguranță pentru viața persoanei și a comunității, exercitarea normală a drepturilor fundamentale va sta sub semnul întrebării, dacă nu cumva va fi în mod categoric afectată. Ca atare, siguranța și garantarea drepturilor trebuie înțelese cumulat, întrucât se completează și se potențează mutual, reprezentând condiția obligatorie a asigurării efectivei a liberei dezvoltări a personalității umane⁴.

Într-o ordine similară de idei, Pietro Cinghiani, afirmând că dreptul la siguranță al persoanei este un drept constituțional identificat cu dreptul la o existență protejată – ca o condiție necesară pentru exercitarea celorlalte drepturi fundamentale – nu face decât să accentueze asupra faptului că este și în interesul statului, care deține uzul exclusiv al forței, să garanteze că toți indivizii se bucură de drepturile lor, în mod deplin și necondiționat. Dacă, din punct de vedere istoric, expresia „drept la siguranță” poate fi reținută ca o construcție semantică având un caracter retoric, azi, din contră, aceasta se bucură de un statut juridic consolidat, autonom, și derivat dintr-o viziune eminentemente constituțională.⁵

⁴ A se vedea Cesare Mirabelli, *Libertà e sicurezza, la falsa alternativa*; www.oasiscenter.eu/it/articoli/2007/03/01/liberta-o-sicurezza-la-falsa-alternativa.

⁵ A se vedea Pietro Cinghiani, *Verso una definizione di diritto alla sicurezza*, extras din lucrarea *Il diritto costituzionale alla sicurezza*, www.tesionline.it/consult-brano.jsp?id=28083

„Siguranța publică” apare astfel ca un drept ce deschide noi perspective față de opțiunile și deciziile în plan organizațional – funcțional ce incumbă statului, care să răspundă nevoii de exercitare a drepturilor cetățenilor prin servicii eficiente și instituții solide și transparente care să nu se sustragă controlului democratic.

Instituțiile statului chemate să asigure siguranța cetățenilor dau expresie funcțională unor exigențe organizaționale de ordin profesional, de specializare și autoritate recunoscută. Acestea decurg din prevederile constituționale și prerogativele statului de drept, un stat în care egalitatea cetățenilor în fața legii se însoțește cu imparțialitatea și corecta aplicare a justiției, responsabilitatea cu spiritul democratic.

Am putea avea în vedere și o dimensiune spațial – etatică, teritorială, a siguranței ce trebuie asigurată cetățenilor de către autoritățile statului. Datele concepției tradiționale despre siguranța cetățenilor, întrucâtva pedalând pe o latură negativă (înlăturarea amenințării), se schimbă permițând adjudecarea unei viziuni pozitive, în mentalul individual și, mai apoi, în cel comunitar. Diferențierea instrumentelor de participare civică care legitimează o articulare teritorială a organizării siguranței publice permite diminuarea tensiunilor dintre centru și periferie, între teritorii ce reclamă o mai mare siguranță sau securizare a cetățenilor, și administrația centrală sau instituțiile abilitate ale statului, răspunzătoare de siguranța publică.

Nu trebuie să ometem faptul că „statul de drept” ca achiziție istorică – este cel care în democrație s-a substituit statului care-și exhiba puterea exclusivă pe care o exercita asupra cetățenilor, devenind în secolul al XX-lea un „stat constituțional al drepturilor”, instituțiile publice ne mai erijându-se în instanțe și simboluri ale puterii de stat ci ca instituții garante ale drepturilor fundamentale.

Pe parcursul acestui proces de transfigurare difuză și benefică în registrul civico-democratic, „statul-putere” s-a metamorfozat în „stat de drept” printr-o tentativă reiterată, de la etapă istorică la alta, de a supune Statul Dreptului. Dacă Hegel vedea în „sacralizarea” Statului și Dreptului condiția *sine qua non* a unei ordini suverane inamovibile, mai târziu Kelsen, din perspectiva teoriei „dreptului pur” avea să se arate ostil ideii de „moralizare a Dreptului”. Chiar când avem în vedere imperativul ca Statul de drept să recu-

noască preeminența Dreptului, nu se poate face abstracție de faptul că Statul însuși este producător de Drept, că acesta din urmă este un element heteronom aflat inerent la dispoziția Statului. „Statul constituțional al drepturilor” a reușit într-o mare măsură să neutralizeze dimensiunea incisivă a „statului-putere”. Din acest punct de vedere Uniunea Europeană, atașată de condiția „statului constituțional al drepturilor”, a susținut la nivel principial, constitutiv și prin politicile puse în practică privilegierea relației între Drept și Statalitatea țărilor membre în sensul relativei autonomii a Dreptului față de orice construcție etatică și a prevalenței dreptului euro-comunitar asupra celui național.

Gustavo Zagrebelsky, într-o lucrare semnificativ intitulată „Il diritto mite” (1992), pleda pentru o relativizare a valorilor în spațiul euro-comunitar, singura „metavaloare” acceptată fiind cea care se exprimă în două imperative cardinale: menținerea pluralismului valorilor și confruntarea loială a valorilor, raliindu-se poziției lui Luigi Ferrajoli potrivit căreia, elementul de putere ca putere în sine este totalmente depășit, întrucât drepturile sunt prioritare, iar instituțiile publice sunt instituții de garantare a drepturilor fundamentale⁶.

În prezent, în condițiile în care acțiunea statului de protecție a cetățenilor în raport cu provocările interne și externe datorate emergenței terorismului este tot mai mult pusă în discuție, legislația antiteroristă și practicile antiteroriste dovedindu-se a fi deficitare în riposta pe care o dă sau ar trebui să o dea comunitatea internațională organizațiilor teroriste transfrontaliere, se impune tot mai presant să procedăm la radicale și neîntârziate reevaluări.

Ceea ce până la un moment dat era o stare de „excepție” care solicita instrumente juridice de prevenire și reacție, speciale și limitate în timp, a ajuns să se permanentizeze. S-a putut constata o „dilatare” a dreptului penal, inclusiv în sfera pur preventivă a fenomenelor care nu pot produce efecte în sensul penal al termenului, ajungându-se

⁶ A se vedea Gustavo Zagrebelsky, *Il diritto mite. Legge, diritti, giustizia*, Einaudi, 1992. A se vedea Luigi Ferrajoli, *Sul futuro dello stato de diritto e dei diritti fondamentali*, comunicare susținută la reuniunea internațională „Stato di diritto e diritti soggettivi. Questioni aperte”, Firenze, 6 decembrie 2002.

treptat și aproape imperceptibil la evacuarea statului de drept și înlocuirea acestuia cu un stat de prevenire și siguranță, uzând de starea de urgență, asemănător statului polițienesc, care tinde să se impună și să se perpetueze din rațiuni pragmatice ce ar decurge din „suprema” rațiune de stat. Se produce, astfel, chiar în democrațiile occidentale o privare a drepturilor individuale de cea tutelă fără de care nu este posibilă nicio formă de democrație⁷.

Ar trebui poate să ne mai întrebăm dacă nu cumva, din dorința de a da un răspuns prompt și energic atacurilor teroriste care s-au produs și amenință să se producă oriunde și oricând, nu riscăm să caționăm o legislație antiteroristă care nu se atașează sistemului normativ în vigoare, revendicându-se ca instrument de depășire a unei stări excepționale, de urgență, ci care se repercutează asupra sistemului de drept intern al statelor, se insinuează și se integrează de fapt, cu semn schimbat, în aparatul de garanții fundamentale ce constituie baza democrației moderne, care trebuie să fie intangibil și în afara oricărei condiționări conjuncturale.

Tot mai multe voci în spațiul public occidental își exprimă îngrijorarea în legătură cu transformarea ireversibilă a statului de drept în ceea ce s-ar numi *security state*. „Rațiunea de siguranță” pare să fi înlocuit „rațiunea de stat”.

Unul dintre cei mai proeminenți filosofi și gânditori ai politicului din zilele noastre, Giorgio Agamben, evidențiază cu percutantă luciditate că declinul statului de drept și instaurarea prin forța lucrurilor a unui stat legitimându-se prin rațiunea supremă a asigurării siguranței cetățenilor, în fața cruciadei anti-teroriste, prin recursul la orice fel de mijloace, va eterniza starea de excepție, cu toate rigorile și maleficiile sale.

Starea de excepție nu pune statul de drept între paranteze temporare, ci creează un spațiu tot mai vidat de drept, o zonă din ce în ce mai extinsă, la nivelul societății, în care toate determinațiile juridice sunt destituite.

Termenul „justitium” (asemănător celui de „solstitium”) semnifica în dreptul roman tocmai secvența, acțiunea de „oprire” de „suspendare” a dreptului.

⁷ A se vedea Federica Stella, *Leggi scientifiche e spiegate causale nel diritto penale*, Giuffrè, 1990.

Pe de altă parte, trebuie să mai facem o cunoscută distincție terminologică. Starea de excepție nu reprezintă o reînnoire la o formă de putere absolută și nici un model dictatorial. Într-o lucrare apărută cu ceva vreme în urmă despre starea de excepție, Giorgio Agamben considera chiar că nici reînnoirea la statul de drept nu mai este într-un fel posibilă deoarece în starea de excepție efectivă în care existența noastră este instalată înseși conceptele de Stat și Drept sunt puse în discuție. „Aspectul normativ al dreptului poate fi astfel în mod nepedepsit obliterat și contrazis de o violență guvernamentală care, ignorând pe plan extern dreptul internațional, produce pe plan intern starea de excepție permanentă pretinzând că aplică Dreptul”⁸.

Giorgio Agamben împărtășește fără rezerve aserțiunea lui Walter Benjamin potrivit căreia „când starea de urgență devine regula, totul este posibil”. Această frază memorabilă reflectă într-o formă concentrată opoziția lui Walter Benjamin față de teoria avansată de Carl Schmitt, controversatul jurist german, în mare vogă în anii '20-'30 ai secolului trecut, potrivit căreia statul însuși apare ca o expresie inevitabilă a stării de excepție și ca gestionar în forță a acesteia. În lucrarea sa, *Teologia politică*, Schmitt consideră că provocării violente „pure” și „revoluționare”, situate dincolo de lege și în măsură să „dinamiteze” dialectica între violența ce se contrapune și cea care conservă ordinea de drept, căreia îi este atașat Benjamin, trebuie să i se răspundă prin acțiuni energice din partea Statului. Efortul de a include sau de a neutraliza violența revoluționară în dispozitivul ordinii se slujește de o violență „suverană” – decizia – care nici nu se opune și care nici nu conservă Dreptul ci îl „suspendă” în și prin dispozitivul temporar al „stării de excepție”⁹.

Walter Benjamin crede însă că starea de excepție nu este altceva decât „o *fictio juris* (...) care pretinde că menține Dreptul chiar în însăși suspendarea sa” ca forță a legii fără lege. Confirmarea irefutabilă avea să o aducă însăși instaurarea regimului nazist pe ruinele Republicii de la Weimar, când excepția și norma nu au mai fost nici temporal, nici spațial distincte. Statul stării de excepție a devenit o realitate. Efectiv, violența și

⁸ A se vedea Giorgio Agamben, *Stato di eccezione*, Bollati, Boringhieri, Torino, 2003, p. 111.

⁹ Idem p. 71.

Dreptul au fost unificate, „într-o zonă de anomie în care violența acționează fără niciun acoperământ juridic”¹⁰.

În pofida punctelor de vedere divergente, Schmitt și Benjamin se întâlnesc când realizează conexiunea între anomie și „violența pură”, ce este ultima frontieră a politicului pe care statul încearcă să o transgreseze prin „starea de excepție”.

Din toată această confruntare, Agamben reține ideea mai actuală decât oricând a unei stări de urgență permanente sau permanentizate, iar emergența stării de urgență efective îl obligă să reflecteze asupra extensiunii acesteia dincolo de fruntariile statului național la scară planetară¹¹.

Așa cum avea să remarce un recenzent al cărții lui Giorgio Agamben, plasarea deliberată într-un „non-loc” anomic al stării de excepție sau urgență efective oferă o riscantă oportunitate pentru toți cei ce se arată inaderenți la acțiunea politică decurgând din „nexul între violență și drept” și care doresc cu obstinație „să întrerupă funcționarea mașinării ce va conduce Occidentul către un război civil mondial”¹².

Prin înlocuirea Statului de drept cu un așa numit „stat de siguranță” nu se produce de fapt o fortificare a statului de drept și nici o mai mare securizare a acestuia. Nu are loc nici o mai pronunțată „disciplinare socială” a cetățenilor, ca să folosim termeni acreditați de Michel Foucault. Agresiunii exterioare a terorismului internațional la adresa statului de drept național i se asociază o inoculare subliminală la nivelul masei de cetățeni a ideii potrivit căreia prezervarea siguranței statului justifică orice injoncțiune care are ca obiect individul. Într-un articol apărut la începutul acestui an, după sângeroasele atacuri de la Paris din toamna trecută, Giorgio Agamben pronostica chiar că trecerea de la statul de drept la cel de siguranță echivalează în fapt cu un război deschis pe toate fronturile împotriva Statului de drept¹³.

Pentru a-și susține argumentația, Agamben se întoarce la originile filosofiei politice moderne. În

concepția lui Hobbes – spune el – transferarea către suveran a contractului cu puterile depozitare ale forței avea la bază teama reciprocă a indivizilor și războiul tuturor contra tuturor. Statul era astfel chemat și mandatat să pună capăt unei frici difuze, generalizate. În statul de siguranță, acest model suferă o inversare principială. Statul se întemeiază cu maximă duritate pe teama cetățenilor pe care o alimentează în mod continuu, din această stare statul extrăgându-și legitimitatea și funcția sa esențială.

Siguranța publică de care se vorbește astăzi presupune cu necesitate invadarea fără menajamente a sferei private de existență a indivizilor și monitorizare strictă a acestora.

Siguranța despre care se vorbește azi nu urmărește de fapt să prevină actele de terorism – lucru de altfel extrem de dificil dacă nu cumva imposibil – ci să acrediteze și să consolideze un nou tip de raporturi între indivizi prin dispozitive ce permit un control total al datelor informatice și al comunicărilor interpersonale ale cetățenilor, mergând până la a accede în conținutul computerelor personale.

Apare astfel riscul unei relații sistemice „simbiotice” între terorism și statul de siguranță. Dacă statul are nevoie de frică pentru a se legitima, atunci are nevoie și de teroare, de a provoca, sau în cea mai blândă ipoteză, de a nu o obstacula. În zilele noastre a devenit evident faptul că anumite state, care în politica externă încearcă să-și camufleze ipocrizia și să-și exhibe cu aroganță forța, alimentează terorismul internațional non-etatic pe care pretind că îl condamnă în interiorul lor. Acestea întrețin relații cordiale cu alte state care sunt cunoscute că finanțează organizații teroriste, vânzându-le celor din urmă arme, asigurându-le asistență militară sau de altă natură.

În statul de siguranță se mai constată și o irezistibilă tendință spre depolitizarea masivă și progresivă a cetățenilor, a căror participare politică se reduce la consumul de mesaje mediatice prefabricate, ritualul mimetic al votului și stimularea interesului pentru sondajele electorale.

O astfel de tendință este profund neliniștitoare cu atât mai mult cu cât pare să consoneze cu efortul întreprins cu mai multe decenii în urmă, de către juriștii apologeți ai regimului nazist care defineau poporul ca un element esențialmente impolitic, pasiv, căruia statul trebuie să-i garanteze protecția și creșterea demografică. Singurul mod

¹⁰ Idem, pp. 76-77.

¹¹ Idem, p. 111

¹² A se vedea Alessandro Simoncini la cartea lui Giorgio Agamben, *Stato di eccezione*, in Jura Gentium, rivista di filosofia del diritto internazionale e della politica globale, www.juragentium.org.

¹³ A se vedea Giorgio Agamben, *Guerra allo stato di diritto*, articol apărut în publicația Il sole 24 ore (23.01.2016).

preconizat de a-l politiza era prin exacerbarea comunității de apartenență și rasă, ceea ce ar fi distins poporul, comunitatea națională și rasială de elementele alogene și inamicii desemnați, din interior și din exterior. Când se produce depolitizarea cetățenilor, unica modalitate de a-i face pe aceștia să iasă din starea de apatie este mobilizarea indivizilor prin frică, frica de un dușman străin dar nu cu totul străin. (ex. evreii în Germania sau musulmanii din țările occidentale, implantați mai demult sau imigranți de dată recentă).

O altă chestiune asupra căreia Agamben se pronunță în termeni radicali vizează criteriile privitoare la ceea ce înseamnă adevărul și certitudinea în sfera publică. Statul de siguranță mizează pe faptul că subiecții politici ce fac obiectul protecției impuse trebuie să rămână într-o stare de incertitudine privind natura și dimensiunile amenințării. Incertitudinea și amenințarea teroristă sunt corelative. O anumită imprecizie în definirea agenților patogeni care sunt identificați și desemnați ca favorizând o amenințare teroristă constituie adesea reflexul unei decizii deliberate. De exemplu, în textul legii din 20 noiembrie 2015 privind instituirea stării de urgență în Franța se face referire la „orice persoană în raport cu care există suspiciuni că, comportamentul ei constituie o amenințare pentru ordinea publică și siguranță”. Aceeași imprecizie poate fi remarcată și atunci când se are în vedere formula de acum consacrată „războiul contra terorismului”. Războiul contra terorismului este o contradicție în termeni. Orice război presupune un inamic identificat, ce trebuie combătut. Ori terorismul este mai curând o nebulosă, în vreme ce anumite organizații și rețele teroriste ce sunt desemnate ca inamic global nu au un grad convenabil de concretețe. Identitatea inamicului de acest gen rămâne sau trebuie să rămâne în incertitudine. La momentul oportun

oricine poate intra sub incidența unei astfel de desemnări și va fi combătut cu îndârjire în funcție de dinamica unor interese politice, rațiuni de stat sau considerente geopolitice.

Există o probabilitate neignorabilă ca, într-o țară care trăiește într-o stare de urgență permanentă și în care operațiunile de poliție se substituie puterii judecătorești, să se declanșeze un proces de disoluție rapidă și de neoprit a instituțiilor publice. Și acest risc nu ocolește niciuna dintre democrațiile occidentale care până de curând reprezentau un model de urmat. Un alt risc greu de evitat este ca frica generată de terorism să devină climatul de care însuși statul ce pretinde că asigură prin mijloace de forță siguranța cetățenilor se va folosi pentru a se debarasa de controlul democratic al cetățenilor înșiși.

Dacă se produce o debilitare a participării politice a cetățenilor și dacă tendința de „verticalizare” a deciziilor puterii statului se accentuează, atunci nu este de deloc exclus ca starea de excepție pe care o invocă „statul de siguranță” să se perpetueze și să se legitimeze ca tehnică de guvernare.

Cred că mai mult ca oricând nu ne putem deroba de la responsabilitatea de a reflecta la posibilele consecințe ale forțării sensului de siguranță a cetățenilor, punând între paranteze sau ocultând drepturile fundamentale ale omului.

Luciditatea și precauția în regândirea relației dintre siguranța cetățenilor și drepturile fundamentale — pe care civilizația umană și Europa în primul rând le-a câștigat și le-a universalizat — trebuie să prezideze neîndoielnic, de acum înainte, orice demers în acest sens pe plan internațional, euro – comunitar și în interiorul fiecărui stat în parte. Este o obligație de care nu ne putem exonera, indiferent că suntem oameni politici sau simpli cetățeni.